

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного адміністративного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за грудень 2024 року

ЗМІСТ

I.	СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ	4
1.1.	Оподаткування	4
1.1.1.	Про оприбуткування податком на додану вартість операцій щодо постачання обладнання з інтегрованим програмним забезпеченням	4
1.1.2.	Про несвоєчасну реєстрацію витратомірів та рівнемірів на акцизних складах	5
1.1.3.	Про правомірність визнання втрат від браку частиною господарської діяльності	6
1.2.	Митна справа	8
1.2.1.	Про обов'язок митного органу доводити недостовірність поданих декларантом документів	8
1.2.2.	Про класифікацію преміксу для вирощування курей-несучок згідно з УКТ ЗЕД	9
II.	СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ	11
2.1.	Про наявність у поліцейських календарної вислуги років як умови для призначення пенсії за вислугу років відповідно до Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»	11
2.2.	Про порядок застосування статті 54 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 07 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 під час нарахування пенсії	13
2.3.	Про суму додаткової винагороди, яка включається в довідку військовослужбовця про розміри щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премії для обчислення пенсії	15
2.4.	Про особливості застосування показника середньої заробітної плати для обчислення пенсії в разі переведення особи з пенсії, призначеної відповідно до Закону України «Про державну	

	службу», на пенсію, призначену згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	18
2.5.	Про заборону вживання кальянів у закладах ресторанного господарства	20
III.	СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ТА РЕФЕРЕНДУМУ, А ТАКОЖ ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН	22
3.1.	Про незастосовність висновків Великої Палати Верховного Суду до спорів щодо виплати середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника в правовідносинах, урегульованих нормами статті 117 КЗпП України в редакції від 01 липня 2022 року	22
3.2.	Про відсутність обов'язку приватного виконавця проводити рецензування звіту про оцінку майна за власною ініціативою	25
3.3.	Про умови виплати одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби	27
3.4.	Про механізм легалізації перебування осіб без громадянства на території України	29
IV.	ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ	32
4.1.	Про неоскаржуваність у суді розпорядження голови місцевої ради про зупинення дії рішення ради	32
4.2.	Про застосування частини четвертої статті 7 КАС України до правовідносин, які виникли до ухвалення Конституційним Судом України рішення про визнання положень закону неконституційними	34

I. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

1.1. Оподаткування

1.1.1. Про оприбуткування податком на додану вартість операцій щодо постачання обладнання з інтегрованим програмним забезпеченням

Звільнення від оприбуткування податком на додану вартість можливе лише щодо операцій з постачання самостійної програмної продукції. Якщо програмне забезпечення є невіддільною складовою обладнання та необхідне для його функціонування, то операція підлягає оподаткуванню на загальних підставах

05 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління ДПС у м. Києві на рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 17 січня 2022 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 24 листопада 2022 року у справі № 640/20409/21 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «БФ „Проект“» до Головного управління ДПС у м. Києві про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Податковий орган за результатами планової виїзної перевірки виявив неправомірне включення до податкового кредиту сум податку на додану вартість, сплачених згідно з договором поставки обладнання. Платник стверджував, що постачання обладнання включало програмне забезпечення як самостійний об'єкт поставки, звільнений від оприбуткування податком на додану вартість.

Окружний адміністративний суд м. Києва рішенням, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду, частково задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що програмне забезпечення не є окремим товаром, а лише частиною комплексу обладнання, тому операція з його постачання підлягає оподаткуванню на загальних підставах.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Звільнення від оприбуткування податком на додану вартість згідно з пунктом 26-1 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України можливе лише щодо операцій з постачання самостійної програмної

продукції. Таке звільнення стосується лише програмної продукції, яка є самостійним об'єктом постачання.

Якщо програмне забезпечення є невіддільною складовою обладнання та необхідне для його функціонування, то операція підлягає оподаткуванню на загальних підставах. Програмне забезпечення, що є інтегрованою частиною обладнання (без якої не може функціонувати), не є самостійним предметом поставки, тому його не можна розглядати окремо від обладнання. Відсутність у договорі положень про передачу майнових прав інтелектуальної власності на програмне забезпечення підтверджує його допоміжний характер.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 грудня 2024 року у справі №640/20409/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123552634>

1.1.2. Про несвоєчасну реєстрацію витратомірів та рівнемірів на акцизних складах

Податковий кодекс України встановлює відповідальність за необладнання або відсутність реєстрації витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників на акцизних складах. Водночас відповідальність за несвоєчасну реєстрацію таких пристроїв – відсутня

11 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційні скарги Приватного акціонерного товариства «Авдіївський коксохімічний завод» та Східного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків на постанову Першого апеляційного адміністративного суду від 02 жовтня 2024 року у справі № 200/18913/21 за позовом Приватного акціонерного товариства «Авдіївський коксохімічний завод» до Східного міжрегіонального управління ДПС по роботі з великими платниками податків про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Контрольний орган визнав порушенням відсутність реєстрації витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників на акцизних складах. Платник стверджував, що на момент перевірки та складання актів всі витратоміри-лічильники та рівнеміри-лічильники вже були зареєстровані, а штрафні санкції не можуть бути застосовані за несвоєчасну реєстрацію таких пристроїв.

Донецький окружний адміністративний суд рішенням від 15 лютого 2023 року задовольнив позов. Суд першої інстанції дійшов висновку, що відсутність законних підстав для проведення перевірки автоматично нівелює її наслідки, а отже, і податкові повідомлення-рішення про застосування штрафних санкцій.

Перший апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове, яким частково задовольнив позов. Суд апеляційної інстанції визнав, що несвоєчасна реєстрація витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників не утворює складу правопорушення, встановленого статтею 128-1 Податкового кодексу України. Водночас суд підтвердив правомірність проведення фактичної перевірки, тому що достатньою підставою для її призначення є функції контрольного органу у сфері підакцизних товарів, які не потребують додаткових умов чи інформації про порушення.

Верховний Суд залишив касаційні скарги без задоволення, а оскаржуване судове рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Здійснення функцій, визначених законодавством у сфері виробництва і обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального є самостійною обставиною, з якою законодавець пов'язує право контрольного органу проводити фактичні перевірки суб'єктів господарювання та не вимагає наявності та/або отримання в установленому законодавством порядку інформації про порушення вимог законодавства.

Податковий кодекс України не встановлює відповідальності за порушення строків встановлення чи реєстрації витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників на акцизних складах. Якщо під час податкової перевірки було встановлено наявність на акцизному складі витратомірів / рівнемірів-лічильників рівня нафтопродуктів, які були зареєстровані в Єдиному державному реєстрі, то безпідставним є притягнення платника до відповідальності згідно з пунктом 128-1.1 статті 128-1 Податкового кодексу України, оскільки на момент фактичної перевірки обладнання було встановлено та зареєстровано.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 грудня 2024 року у справі №200/18913/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123697556>

1.1.3. Про правомірність визнання втрат від браку частиною господарської діяльності

Втрати від браку, які виникають у межах виробничого процесу, є складником господарської діяльності за умови дотримання нормативно допустимих показників. Такі втрати включаються до собівартості продукції, тому неправомірним є нарахування податкових зобов'язань з податку на додану вартість за операціями списання бракованої продукції

11 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління ДПС у Київській області на рішення Київського окружного адміністративного суду від 28 червня 2024 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 09 жовтня 2024 року у справі № 320/37379/23 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Сіті Стронг» до Головного управління ДПС у Київській області про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Податковий орган установив порушення платником підпункту «г» пункту 198.5 статті 198 Податкового кодексу України, оскільки списання бракованої продукції, яка не підлягає використанню в господарській діяльності, зобов'язує нарахувати податкові зобов'язання з податку на додану вартість. Платник уважав, що втрати від браку не перевищували нормативно допустимі показники та були складовою господарської діяльності.

Київський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду, задовольнив позов. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що митний орган не надав доказів негосподарського використання сировини, тому неправомірним є нарахування платнику податкових зобов'язань.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 втрати від браку, які є технологічно неминучими та відповідають встановленим нормам, включають до собівартості реалізованої продукції.

Якщо браковану продукцію було утворено в межах єдиного виробничого процесу, а не окремих операцій, то відповідні витрати є частиною господарської діяльності, що виключає необхідність нарахування податку на додану вартість відповідно до пункту 198.5 статті 198 Податкового кодексу України. Ключовою умовою застосування підпункту «г» пункту 198.5 статті 198 Податкового кодексу України є встановлення факту використання активів поза межами господарської діяльності. У разі відсутності такого факту неправомірним є донарахування податкових зобов'язань.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 грудня 2024 року у справі №320/37379/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123733796>

1.2. Митна справа

1.2.1. Про обов'язок митного органу доводити недостовірність поданих декларантом документів

Заяви митного органу про недостовірність документів мають бути обґрунтовані доказами, такими як експертні висновки або рішення компетентних органів

05 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтернешнл Флейворс Енд Фрегрансіз Іфф Україна» на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 21 серпня 2024 року у справі № 380/19286/23 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Інтернешнл Флейворс Енд Фрегрансіз Іфф Україна» до Львівської митниці про визнання протиправними та скасування рішень про коригування митної вартості товарів, карток відмови у прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Для митного оформлення імпортного товару декларант подав усі необхідні документи, зокрема контракт, інвойси, сертифікати, транспортні накладні та платіжні документи. Водночас митниця висловила сумніви щодо достовірності заявленої митної вартості товару, вимагаючи додаткових підтверджень. Позивач надав додаткові пояснення і документи, але митниця ухвалила рішення про коригування митної вартості.

Львівський окружний адміністративний суд рішенням від 07 травня 2024 року задовольнив позов, оскільки вважав надані декларантом документи достатніми для підтвердження митної вартості товарів.

Другий апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у задоволенні позову, дійшовши висновку про недостатність документального підтвердження митної вартості та законність рішень митного органу, прийнятих у межах його повноважень.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції та залишивши чинним судові рішення суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Витребування митними органами додаткових документів для підтвердження митної вартості товарів є правомірним лише в разі наявності обґрунтованих сумнівів у достовірності заявлених даних. Заяви митного органу про недостовірність документів мають бути обґрунтовані доказами, такими як експертні висновки або рішення компетентних органів.

Рішення про коригування митної вартості є неправомірним, якщо декларант подав повний пакет документів, що відповідає вимогам законодавства: договір (контракт) про перевезення; транспортні накладні; рахунки-фактури; платіжні доручення; специфікації до інвойсів, що підтверджують загальну вартість товару згідно з контрактом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 грудня 2024 року у справі №380/19286/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123552603>

1.2.2. Про класифікацію преміксу для вирощування курей-несучок згідно з УКТ ЗЕД

Імпортований премікс для вирощування курей-несучок відповідає опису товару згідно з кодом УКТ ЗЕД 2309 90 96 10, пов'язаним з відсутністю мита. Висновок експертизи, заснований на модифікованому методі Еверса, не є стандартним для визначення складу преміксів, тому неправомірним є застосування вищої ставки мита, спираючись на непереконливі дані експертизи

11 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Приватного акціонерного товариства «Птахофабрика Тернопільська» на постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 12 лютого 2019 року у справі № 1940/1470/18 за позовом Приватного акціонерного товариства «Птахофабрика Тернопільська» до Тернопільської митниці ДФС, за участі Товариства з обмеженою відповідальністю «Ескорт» як третьої особи, про визнання протиправними та скасування рішення та картки відмови у прийнятті митної декларації, митному оформленні випуску чи пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Приватне акціонерне товариство «Птахофабрика Тернопільська» уклало контракт щодо постачання преміксу для вирощування курей-несучок як корму для безпосереднього годування тварин, що містить карбонат кальцію, вітаміни, мінерали та інші компоненти, зокрема крохмаль з часткою не більше, ніж 0,5 %. Митний брокер подав митну декларацію, у якій зазначив код товару згідно з УКТ ЗЕД 2309 90 96 10, пов'язаний з відсутністю мита. Під час митного контролю проба товару показала, що частка крохмалю складала 1,6 %, на підставі чого митниця змінила код товару на 2309 90 31 00 з митною ставкою 6,3 %. Декларант указав на помилковість позиції митниці, оскільки товар не містив молочних продуктів, а інший висновок експертизи підтвердив, що частка крохмалю складала 0,4 %.

Тернопільський окружний адміністративний суд рішенням від 06 листопада 2018 року задовольнив позов. Суд першої інстанції дійшов висновку, що опис товару повністю відповідає характеристикам, визначеним для коду УКТ ЗЕД 2309 90 96 10. Декларант обґрунтовано зазначив цей код під час митного оформлення, а висновки експертиз не містять чітких підтверджень того, що досліджуваний товар підлягає класифікації згідно з кодом УКТ ЗЕД 2309 90 31 00.

Восьмий апеляційний адміністративний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове, яким відмовив у задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції вказав на достовірність висновку експертизи, згідно з яким масова частка крохмалю в товарі складала 1,6 % відповідно до модифікованого методу Еверса.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасувавши оскаржуване судові рішення та залишивши чинним судові рішення суду першої інстанції.

ОЦІНКА СУДУ

Згідно з ДСТУ 4482:2005 «Премікси. Технічні умови» універсальні або комплексні премікси вводяться до складу комбікормів і кормосумішей в кількості від 0,1 % до 5,0 %, спеціалізовані премікси – від 0,5 % до 5,0 % від маси.

Ураховуючи положення Основних правил інтерпретації УКТ ЗЕД та пояснень до УКТ ЗЕД, зміст поданих сторонами документів, зокрема, додатку до реєстраційного посвідчення, визначення поняття преміксу на підставі Закону України «Про ветеринарну медицину», імпортований товар «960187 UKDM Премікс для вирощування курей-несучок 0.1 %» відповідає опису товару згідно з кодом УКТ ЗЕД 2309 90 96 10.

Митні органи мають обґрунтовувати свої дії щодо зміни класифікації товарів на підставі достовірних і належно перевірених експертиз, які відповідають стандартам, регламентованим чинним митним законодавством та УКТ ЗЕД. Відсутність належного обґрунтування зміни митного коду є підставою для скасування такого рішення. Висновок експертизи, заснований на модифікованому методі Еверса, не є стандартним для визначення складу преміксів. Тому митниця неправомірно застосувала вищу ставку мита, спираючись на непереконливі дані експертизи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 грудня 2024 року у справі №1940/1470/18 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123733812>

II. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ

2.1. Про наявність у поліцейських календарної вислуги років як умови для призначення пенсії за вислугу років відповідно до Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»

Призначення пенсій за вислугу років відповідно до Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» особам, які звільнені зі служби в поліції і звернулися до органів Національної поліції для оформлення та надіслання документів до пенсійних органів після 19 лютого 2022 року (дати набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року № 119 «Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393»), здійснюється з огляду на обчислення календарної вислуги років.

10 грудня 2024 року Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Національної поліції в Харківській області на рішення Харківського окружного адміністративного суду від 22 травня 2023 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 26 жовтня 2023 року у справі № 520/5695/23 за позовом особи до Головного управління Національної поліції в Харківській області про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У цій справі позивач, який на день звільнення зі служби в поліції (12 січня 2016 року) мав стаж служби в календарному обчисленні 16 років 02 місяці 12 днів, у пільговому - 22 роки 06 місяців 10 днів, звернувся 22 лютого 2023 року до ГУ Нацполіції із заявою про оформлення документів для призначення пенсії за вислугу років на підставі Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-XII). Відповідач відмовив та зазначив, що правове регулювання щодо реалізації права на призначення пенсії за вислугу років у 2022 році зазнало змін, відповідно до яких виникнення права на таку пенсію пов'язується з наявністю певної вислуги років саме в календарному обчисленні, а не пільговому (як це було на момент звільнення зі служби позивача). У зв'язку з вказаним, стаж служби в календарному обчисленні є недостатнім для призначення пенсії за вислугу років.

Харківський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Другого апеляційного адміністративного суду, позов задовольнив.

Суди дійшли висновку, що для призначення пенсій за вислугу років відповідно до Закону № 2262-XII календарна вислуга років може бути зарахована на пільгових умовах відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб» (далі - Порядок № 393), отже, позивач має право на призначення такої пенсії.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив.

ОЦІНКА СУДУ

У цій справі ключовим було питання про те, яке законодавство підлягає застосуванню суб'єктом владних повноважень для обрахунку вислуги років під час оформлення документів для призначення пенсії колишньому поліцейському (те, яке було чинним на момент його звільнення, чи те, яке було чинним на момент, коли він почав реалізовувати своє право на призначення пенсії).

З аналізу чинного законодавства слідує висновок про існування двох різних правових вимірів вислуги років, які стосуються колишніх поліцейських:

- вислуга років для призначення пенсії відповідно до статті 12 Закону № 2262-XII;

- вислуга років для визначення розміру пенсії, призначеної відповідно до статті 12 Закону № 2262-XII.

Верховний Суд зауважив, що пункт 3 Порядку № 393 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року № 119 «Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393» (далі – Постанова № 119) визначає види служби, які зараховуються, зокрема, поліцейським на пільгових умовах лише для визначення розміру пенсії за вислугу років, а не для призначення такої пенсії. Отже, правове регулювання щодо права на призначення пенсії за вислугу років зазнало змін і, у зв'язку з такими змінами, як Закон № 2262-XII, так і Порядок № 393 (в редакції Постанови № 119), виникнення, зокрема, в колишнього поліцейського права на таку пенсію пов'язують з наявністю певної вислуги років в календарному обчисленні, а не пільговому.

Також Верховний Суд акцентував увагу на тому, що часом виникнення спірних відносин у цій справі був саме момент звернення позивача з вимогою до відповідача про підготовку пакету документів для подачі до пенсійного органу (2023 рік), а не час звільнення позивача зі служби в поліції (2016 рік). Відтак визначальним є момент, коли позивач почав реалізовувати своє право

на призначення пенсії. Ураховуючи те, що він звернувся з заявою про оформлення документів для призначення пенсії за вислугу років на підставі Закону № 2262-XII у 2023 році, після набрання чинності Постановою № 119, то суб'єкт владних повноважень не мав законних можливостей для прийняття рішення з урахуванням попереднього нормативно-правового регулювання, яке є нечинним, відтак його рішення та дії в цих випадках не можуть вважатися протиправними.

Таким чином, судова палата дійшла висновку про те, що оскільки календарна вислуга років позивача становить менше 22 календарних років 06 місяців, а пільгова вислуга років враховується лише для визначення розміру пенсії, а не для призначення такої, то відповідач правомірно відмовив позивачу у задоволенні його вимог щодо оформлення документів для призначення пенсії за вислугу років та направлення їх до пенсійного органу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 грудня 2024 року у справі № 520/5695/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123697471>

2.2. Про порядок застосування статті 54 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 07 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 під час нарахування пенсії

Під час нарахування пенсії особам відповідно до статті 54 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-XII «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» застосуванню підлягає вказана норма в редакції Закону України від 06 червня 1996 року № 230/96-ВР «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», оскільки з ухваленням Закону України від 29 червня 2021 року № 1584-IX «Про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», у супереччю Рішенню Конституційного Суду України від 07 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021, не досягнуто мінімальних гарантій у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

10 грудня 2024 року Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 16 лютого 2024 року та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 04 червня 2024 року, у справі № 240/1121/24 за позовом особи

до Головного управління Пенсійного фонду України в Житомирській про визнання дій протиправними та зобов'язання вчинити певні дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачці, яка отримує пенсію по інвалідності як особа з інвалідністю III групи внаслідок Чорнобильської катастрофи відповідно до Закону № 796-XII, ГУ ПФУ відмовило у перерахунку пенсії з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 07 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 (далі – Рішення КСУ № 1-р(II)/2021) у розмірі шести мінімальних пенсій за віком. Відмову обґрунтовувано тим, що відповідно до частини третьої статті 54 Закону № 796-XII зі змінами, внесеними Законом України від 29 червня 2021 року № 1584-IX «Про внесення змін до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"» (далі – Закон № 1584-IX), які набрали чинності з 01 липня 2021 року, передбачено, що в усіх випадках розміри пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи, не можуть бути нижчими, зокрема, для III групи інвалідності – 3700,00 грн. Іншого розміру пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи, особам, віднесеним до категорії 1, ніж визначено частиною третьої статті 54 Закону № 796-XII, чинним законодавством не передбачено.

Житомирський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Сьомого апеляційного адміністративного суду, у задоволенні позову відмовив. Суди виходили з того, що на виконання Рішення КСУ № 1-р(II)/2021 ухвалено Закон № 1584-IX, а тому слід застосовувати частину третю статті 54 Закону № 796-XII у редакції Закону № 1584-IX.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

У цій справі ключовим було питання про застосування Закону № 796-XII з урахуванням юридичної позиції висловленої у Рішенні КСУ № 1-р(II)/2021 під час нарахування особі пенсії за цим законом.

Колегія суддів зазначила, що незважаючи на те, що формально законодавець виконав Рішення КСУ № 1-р(II)/2021 (щодо внесення відповідних змін до Закону № 796-XII в частині надання повноважень уряду визначати розміри пенсій для осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи), проте встановлені статтею 54 Закону № 796-XII (в редакції Закону № 1584-IX) нові розміри пенсій є суттєво меншими, аніж їх було гарантовано Законом № 796-XII у редакції Закону України від 06 червня 1996 року № 230/96-ВР "Про внесення змін і доповнень до Закону України

«Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»" (далі - Закон № 230/96-ВР).

Відтак прийняттям Закону № 1584-IX не досягаються всупереч Рішенню КСУ № 1-р(II)/2021 мінімальні гарантії у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Таким чином, судова палата констатувала, що законодавець вчергове порушив право на належний рівень соціального захисту та засадничий обов'язок держави щодо відшкодування завданої шкоди особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у зв'язку з чим до спірних правовідносин у цій справі слід застосувати норми Закону № 796-XII у редакції Закону № 230/96-ВР.

З огляду на зазначене, висновки судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для застосування норми статті 54 Закону № 796-XII у редакції, яка передбачає право позивачки на отримання пенсії у розмірі шести мінімальних пенсій за віком, є необґрунтованими і такими, що не узгоджуються з положеннями чинного законодавства та позицією Верховного Суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 грудня 2024 року у справі № 240/1121/24) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123697656>

2.3. Про суму додаткової винагороди, яка включається в довідку військовослужбовця про розміри щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премії для обчислення пенсії

Суми отриманої додаткової грошової винагороди, встановленої постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», не підлягають включенню до довідки про розміри щомісячних додаткових видів грошового забезпечення для обчислення пенсії відповідно до статті 43 Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» та пункту 7 Порядку обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393.

04 листопада 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 18 січня 2024 року та постанову Шостого

апеляційного адміністративного суду від 28 травня 2024 року у справі № 580/9551/23 за позовом особи до військових частин про визнання протиправними дій щодо невключення в довідку про розміри щомісячних додаткових видів грошового забезпечення суми отриманої додаткової винагороди, встановлених постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» (далі – постанова № 168).

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачеві призначено пенсію по інвалідності відповідно до Закону України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-XII). Військові частини, в яких він проходив службу, видали довідки про розміри щомісячних додаткових видів грошового забезпечення для обчислення пенсії відповідно до статті 43 Закону № 2262-XII та пункту 7 Порядку обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393. Проте до вказаних довідок відповідачами не включено суми отриманої позивачем додаткової винагороди, установленої постановою № 168.

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, у задоволенні позову відмовлено. Відмовляючи у задоволенні позову, суди вказали, що додаткова винагорода, установа постановою № 168, є одноразовим додатковим видом грошового забезпечення і така винагорода не підлягає включенню до довідки позивача про розміри щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премії для обчислення пенсії відповідно до статті 43 Закону № 2262-XII та пункту 7 порядку № 393, оскільки приписами цих норм законодавства чітко визначений перелік складових грошового забезпечення, який враховується при призначенні пенсії і до такого переліку не входять одноразові додаткові види грошового забезпечення.

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд наголосив, що пункт 1 постанови № 168 чітко і однозначно передбачає, що:

- додаткова винагорода за своєю суттю є тимчасовою (непостійною) виплатою військовослужбовця, оскільки встановлюється на період дії воєнного стану та прямо залежить від наявності (дії) в Україні правового режиму воєнного стану. При цьому, в Академічному тлумачному словнику слово «постійний» визначається, зокрема, як: який триває весь час, не припиняючись і не перериваючись;

- розмір додаткової винагороди не є сталим, адже вона виплачується пропорційно в розрахунку на місяць в залежності від виконання завдань та часу приймання військовослужбовцем участі в бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та перебування безпосередньо в районах у період здійснення зазначених заходів;

- визначається наказами командирів (начальників).

Отже за відсутності принаймні однієї із вказаних умов, виплата додаткової винагороди не здійснюється.

При цьому Суд врахував, що частина 2 статті 9 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» відносить до складу грошового забезпечення щомісячні додаткові види грошового забезпечення (зокрема винагороди, які мають постійний характер).

Водночас, додаткові щомісячні види грошового забезпечення військовослужбовців є чітко унормованими та передбачені пунктом 2 розділу I Порядком виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затверджений наказом Міністерства оборони України 7 червня 2018 року № 260, до яких спірна додаткова винагорода, встановлена постановою № 168, з огляду на її характер та особливості не включається.

Зазначене свідчить про тимчасовий характер такої додаткової винагороди, а тому встановлена пунктом 1 постанови № 168 винагорода, не є складовою щомісячного додаткового виду грошового забезпечення.

За своєю правовою природою, додаткова винагорода, встановлена пунктом 1 постанови № 168, є одноразовим додатковим видом грошового забезпечення.

При обчисленні пенсії відповідно до вказаних норм законодавства не враховується такий складовий елемент грошового забезпечення, як одноразові додаткові види грошового забезпечення. Перелік видів грошового забезпечення, який підлягає врахуванню при обчисленні пенсії, є вичерпним.

Факт сплати єдиного внеску не є безумовною підставою для включення виплати, з якої цей внесок утримано, до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється пенсія, та має значення лише для включення до цього грошового

забезпечення його видів з переліку, визначеного статтею 43 Закону № 2262-XII, який є вичерпним.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 грудня 2024 року у справі № 580/9551/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123658530>

2.4. Про особливості застосування показника середньої заробітної плати для обчислення пенсії в разі переведення особи з пенсії, призначеної відповідно до Закону України «Про державну службу», на пенсію, призначену згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Приписами пункту 4-7 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у редакції, яка набрала чинності з 11 жовтня 2017 року, однак застосовується з 1 жовтня 2017 року, прямо передбачено переведення на пенсію за віком згідно з Законом № 1058-IV, а не призначення нової. Перерахунок пенсії у такому випадку має здійснюватися на основі пункту 4-3 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону № 1058-IV, за умови, що пенсія була призначена до 1 жовтня 2017 року. При цьому не можна застосовувати показник середньої заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії, як це передбачено статтею 40 Закону № 1058-IV, оскільки автоматичне переведення не передбачає нового призначення пенсії на загальних підставах.

16 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області на рішення Тернопільського окружного адміністративного суду від 03 січня 2023 року та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 16 березня 2023 року у справі № 500/4386/22 за позовом особи до Головного управління Пенсійного фонду України в Тернопільській області про визнання неправомірними дій щодо відмови в перерахунку пенсії за віком.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У 2002 році позивачці призначено пенсію за віком відповідно до Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII «Про державну службу» (далі – Закон № 3723-XII). З 1 березня 2021 року позивачку автоматично переведено на пенсію за віком згідно з Законом України від 9 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі - Закон № 1058-IV) та застосовано показник середньої заробітної плати по Україні за 2014-2016 роки, який передбачено пунктом 4-7 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону № 1058-IV. На звернення позивачки із заявою про перерахунок пенсії з урахуванням показника середньої заробітної плати в Україні за 2018, 2019, 2020 роки (три календарні роки, що передують року звернення

за призначенням пенсії), згідно частини другої статті 40 цього Закону, пенсійний орган повідомив її про відсутність правових підстав у проведенні вказаного перерахунку. Відмова мотивована тим, що оскільки пенсія за віком позивачці уже призначалася раніше, то при проведенні перерахунку застосовано показник середньої заробітної плати, що використовувався для призначення пенсій станом на жовтень 2017 року (за 2014 - 2016 роки).

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, позов задоволено. Суди виходили з того, що отримуючи пенсію за Законом № 3723-XII, позивачка не користувалася жодним із видів пенсій, передбачених Законом № 1058-IV. Тому призначення позивачці з 1 березня 2021 року пенсії за віком відповідно до Закону № 1058-IV є призначенням пенсії вперше. У випадку, коли особі було призначено пенсію згідно із Законом № 3723-XII, а згодом призначено новий вид пенсії - пенсію за віком відповідно до Закону № 1058-IV, то при обчисленні розміру пенсії має застосовуватися показник середньої заробітної плати за три календарні роки, що передують року призначення нового виду пенсії, оскільки пенсія за віком передбачена іншим законом.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення – про відмову у задоволенні позову.

ОЦІНКА СУДУ

Пунктами 4-3 та 4-7 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону № 1058-IV передбачено автоматичне (без звернення пенсіонера) переведення осіб, яким пенсія була призначена відповідно до спеціальних законів, зокрема Закону № 3723-XII, на пенсію на загальних умовах за Законом № 1058-IV, якщо розмір пенсії, розрахований відповідно до пункту 4-3 зазначеного Закону, перевищує розмір пенсії, яку особа отримує за спеціальним Законом № 3723-XII.

При цьому законом визначено, що пенсії перераховуються із застосуванням середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, обчислені як середній показник за 2014, 2015 та 2016 роки із застосуванням величини оцінки одного року страхового стажу в розмірі 1%. Отже, застосування середньої заробітної плати саме за ці роки (2014 - 2016) є невід'ємною умовою перерахунку.

Відповідно до встановлених судами обставин цієї справи позивачка погодилася з автоматичним переведенням її на пенсію за Законом № 1058-IV. Водночас позивачка вважала, що коли особі призначено пенсію згідно з Законом № 3723-XII, а у подальшому призначено новий вид пенсії - пенсію за віком відповідно до Закону № 1058-IV, то при обчисленні розміру пенсії має застосовуватись показник середньої заробітної плати за три календарні роки, що передують року призначення нового виду пенсії, оскільки пенсія за віком передбачена іншим законом.

З цього приводу колегія суддів зазначила, що приписами пункту 4-7 Прикінцевих положень Закону у редакції, яка набрала чинності з 11 жовтня 2017 року, однак

застосовується з 1 жовтня 2017 року, прямо передбачено переведення на пенсію за віком згідно з Законом № 1058-IV, а не призначення нової. Перерахунок пенсії у такому випадку має здійснюватися на основі пункту 4-3 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону № 1058-IV, при умові, що пенсія була призначена до 1 жовтня 2017 року. При цьому не можна застосовувати показник середньої заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії, як це передбачено статтею 40 Закону № 1058-IV, оскільки автоматичне переведення не передбачає нового призначення пенсії на загальних підставах.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 грудня 2024 року у справі №500/4386/22 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123836310>

2.5. Про заборону вживання кальянів у закладах ресторанного господарства

Кальяни у зв'язку зі змінами у законодавстві з 11 липня 2022 року підпадають під абсолютну заборону в закладах ресторанного господарства, незалежно від їхнього складу. Надання закладами ресторанного господарства послуг, заборонених статтею 13 Закону України від 22 вересня 2005 року № 2899-IV «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», з приготування кальянів є стимулюванням продажу тютюнових виробів у розумінні статті 16 Закону № 2899-IV навіть якщо безпосередньо не відбувається реклама продукту.

20 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Головного управління Держпродспоживслужби в місті Києві на рішення Київського окружного адміністративного суду від 14 листопада 2023 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 21 травня 2024 року у справі № 320/29317/23 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Ендорфін» до Головного управління Держпродспоживслужби в місті Києві про визнання протиправною та скасування постанови про накладення стягнень в частині застосування фінансових санкцій.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Головне управління Держпродспоживслужби в місті Києві отримало скаргу про порушення закладом ресторанного господарства «Endorphine» положень Закону України від 22 вересня 2005 року № 2899-IV «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» (далі – Закон № 2899-IV) щодо заборони куріння кальяну та використання пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згорання. Контролюючим органом проведено

позапланову перевірку за результатами якої складено акт, в якому зафіксовано порушення закладом заборон, зокрема, куріння кальянів і стимулювання продажу тютюнових виробів через надання послуг з приготування кальяну. На підставі акту перевірки відповідач ухвалив постанову про накладення на позивача штрафів, передбачених статтею 20 Закону № 2899-IV.

Рішенням окружного адміністративного суду, залишеним без змін постановою апеляційного адміністративного суду, позов задоволено. Суди першої та апеляційної інстанцій виходили з того, що в Україні не встановлено повної заборони надавати послуги з приготування кальяну. З акта перевірки та оскаржуваної постанови неможливо встановити, що саме відповідач вважає стимулюванням продажу тютюнових виробів. Тому висновки Головного управління Держпродспоживслужби в місті Києві про порушення позивачем заборони щодо стимулювання продажу тютюнових виробів є протиправними.

Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення – про відмову у задоволенні позову.

ОЦІНКА СУДУ

Верховна Рада України 16 грудня 2021 року прийняла Закон України № 1978-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» (далі - Закон № 1978-IX), який посилив боротьбу з поширенням тютюнокуріння, альтернатив традиційному курінню тютюну, стимулюванням продажу тютюнових виробів та їх використання у громадських місцях.

Цим Законом викладено в новій редакції, зокрема, статті 13 та 16 Закону № 2899-IV, які регулюють обмеження щодо реалізації (продажу), куріння, вживання та використання тютюнових виробів, предметів, пов'язаних з їх вживанням, трав'яних виробів для куріння, електронних сигарет, заправних контейнерів, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння та заборону реклами, стимулювання продажу та спонсорства тютюнових виробів.

Після внесення змін, які набрали чинності 11 липня 2022 року, положення частини другої статті 13 Закону № 2899-IV забороняє будь-яке вживання кальянів у закладах ресторанного господарства та інших місцях, де діє заборона. Поряд із заборонаю без винятків кальянів у приміщеннях закладів ресторанного господарства, надання закладом послуги приготування кальяну потрібно вважати стимулюванням продажу тютюнових виробів відповідно до статті 16 Закону № 2899-IV навіть якщо безпосередньо не відбувається реклама продукту.

Суди попередніх інстанцій встановили, що посадові особи Головного управління Держпродспоживслужби в м. Києві зафіксували у закладі ресторанного господарства «Endorphine» два порушення вимог Закону № 2899-IV, одне з яких є куріння, вживання та використання тютюнових виробів через надання у закладі послуги приготування кальяну.

З огляду на зазначене суди першої та апеляційної інстанцій дійшли помилкового висновку, що надання послуг приготування кальянів у закладі ресторанного господарства не підпадає під повну заборону, встановлену в частині другій статті 13 Закону № 2899-IV у редакції, чинній з 11 липня 2022 року, чим фактично легалізували куріння, вживання та використання тютюнових виробів у таких закладах, та не мали підстав визнати протиправною та скасовувати постанову про накладення на позивача фінансових санкцій.

Верховний Суд зауважив, що кальяни у зв'язку зі змінами у законодавстві з 11 липня 2022 року підпадають під абсолютну заборону в закладах ресторанного господарства, незалежно від їхнього складу; 2) надання закладами ресторанного господарства послуг, заборонених статтею 13 Закону № 2899-IV, з приготування кальянів є стимулюванням продажу тютюнових виробів у розумінні статті 16 Закону № 2899-IV навіть якщо безпосередньо не відбувається реклама продукту.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 грудня 2024 року у справі № 320/29317/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123946428>

III. СПРАВИ, РОЗГЛЯНУТІ СУДОВОЮ ПАЛАТОЮ З РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ТА РЕФЕРЕНДУМУ, А ТАКОЖ ЗАХИСТУ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

3.1. Про незастосовність висновків Великої Палати Верховного Суду до спорів щодо виплати середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника в правовідносинах, урегульованих нормами статті 117 КЗпП України в редакції від 01 липня 2022 року

Висновки Великої Палати Верховного Суду щодо критеріїв зменшення розміру середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника, викладені в постанові від 26 вересня 2019 року в справі № 761/9584/15-ц, формулювання яких зумовлене недосконалістю нормативно-правового регулювання в питанні дотримання принципу співмірності в умовах необмеженості строку, за який такі кошти підлягали стягненню, та з метою уникнення недобросовісності як роботодавця, так і працівника в таких правовідносинах, не можуть застосовуватися до правовідносин, урегульованих статтею 117 КЗпП України в редакції Закону України від 01 липня 2022 року № 2352-IX № «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», що набрав чинності з 19 липня 2022 року, яким обмежено строк звернення до суду в справах про виплату всіх сум, що належать працівникові при

звільненні, трьома місяцями, та період, за який може стягуватися середній заробіток у зв'язку із затримкою розрахунку при звільненні, шістьма місяцями.

06 грудня 2024 року Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Полтавської міської ради на рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 17 жовтня 2022 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 08 червня 2023 року у справі № 440/6856/22 за позовом особи до Полтавської міської ради про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Спір у цій справі виник у зв'язку з порушенням відповідачем строку розрахунку при звільненні та права позивача на стягнення середнього заробітку за час затримки такого розрахунку. Згідно з розпорядженням Полтавського міського голови позивача звільнено з посади 29 грудня 2020 року. Під час проведення розрахунків, пов'язаних зі звільненням з посади, відповідачем не виплачено позивачу компенсацію за невикористану відпустку в сумі 22 367 грн 26 коп. На виконання судового рішення у справі № 440/4853/21 відповідач виплатив позивачу зазначену компенсацію 20 липня 2022 року. Позивач з посиланням на статтю 117 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) звернувся до суду з позовом до Полтавської міської ради про стягнення з відповідача на його користь середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні в сумі 162 571 грн 80 коп.

Полтавський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Другого апеляційного адміністративного суду, позов задовольнив частково. Суди застосували висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені у постанові від 26 червня 2019 року у справі № 761/9584/15-ц, вказавши на очевидну неспівмірність заявлених до стягнення сум середнього заробітку зі встановленим розміром заборгованості, характер цієї заборгованості, дії позивача та відповідача, та виснували, що справедливим, пропорційним і таким, що відповідатиме обставинам цієї справи, розмір відповідальності відповідача за прострочення ним належних при звільненні позивача виплат становить 43 569 грн 82 коп.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував, справу направив на новий розгляд до Полтавського окружного адміністративного суду.

ОЦІНКА СУДУ

Колегія суддів звернула увагу, що момент виникнення спірних правовідносин пов'язаний із днем звільнення, у який роботодавець не провів виплати всіх належних працівникові сум при звільненні. Отже, датою виникнення спірних правовідносин у цій справі, урегульованих статтею 117 КЗпП, є 29 грудня 2020 року – дата звільнення позивача.

За таких обставин застосуванню до спірних правовідносин належать приписи статті 117 КЗпП у редакції на момент їх виникнення, тобто до набрання чинності Законом України від 01 липня 2022 року № 2352-ІХ № «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» (далі – Закон № 2352-ІХ). Однак період стягнення середнього заробітку з 19 липня 2022 року (дата набрання чинності Законом № 2352-ІХ) до дня фактичного розрахунку при звільненні регулюється вже нині чинною редакцією статті 117 КЗпП, яка передбачає обмеження виплати такому працівникові шістьма місяцями.

Отже спірний період стягнення середнього заробітку у цій справі охоплюється періодом з 30 грудня 2020 року до 20 липня 2022 року, а тому такий умовно варто поділити на 2 частини: до набрання чинності Законом № 2352-ІХ (19 липня 2022 року) і після цього. Період з 30 грудня 2020 року до 19 липня 2022 року регулюється редакцією статті 117 КЗпП до внесення у неї змін Законом № 2352-ІХ, тобто без обмеження строком виплати у шість місяців. Проте період з 19 липня 2022 року регулюється вже нині чинною редакцією статті 117 КЗпП, яка передбачає обмеження виплати такому працівникові шістьма місяцями.

Щодо застосовності висновків ВП Верховного Суду, викладених у постанові від 26 вересня 2019 року у справі № 761/9584/15-ц, до правовідносин, які регулюються статтею 117 КЗпП в редакції Закону № 2352-ІХ, то судова палата зауважила, що висновки щодо критеріїв зменшення розміру середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні працівника сформульовані стосовно застосування згаданої статті в редакції Закону України від 20.12.2005 № 3248-ІV «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України», який не обмежував періоду, за який може стягуватися середній заробіток у зв'язку із затримкою розрахунку при звільненні. Такі висновки були зумовлені недосконалістю нормативно-правового регулювання у питанні дотримання принципу співмірності в умовах необмеженості строку, за який такі кошти підлягали стягненню, та з метою уникнення недобросовісності як роботодавця, так і працівника у таких правовідносинах.

Водночас із прийняттям Закону № 2352-ІХ законодавець обмежив строк, за який роботодавець зобов'язаний виплатити працівникові середній заробіток шістьма місяцями, чим фактично на нормативному рівні усунув обставини, які призводили до порушення критеріїв співмірності, недобросовісності. Крім того, з прийняттям указанного закону усунуто і такий чинник, який зумовлював можливість недобросовісної поведінки працівника, як необмеженість строку

звернення до суду з позовом про стягнення несплаченого заробітку, а саме шляхом внесення змін до статті 233 КЗпП, якою строк звернення до суду у справах про виплату всіх сум, що належать працівникові при звільненні, обмежено трьома місяцями.

Відтак, судова палата виснувала про незастосовність висновків Великої Палати Верховного Суду у справі № 761/9584/15-ц до правовідносин які регулюються статтею 117 КЗпП в редакції Закону № 2352-ІХ.

Водночас Верховний Суд зауважив, що у межах цієї справи належить враховувати норми статті 117 КЗпП у редакції, яка діяла до 19 липня 2022 року із урахуванням висновків ВП ВС у справі № 761/9584/15-ц, які безпосередньо стосуються норм статті 117 КЗпП у редакції, яка діяла до 19 липня 2022 року, а на їх виконання підлягає встановленню: розмір середнього заробітку за весь час затримки розрахунку при звільненні; загальний розмір належних позивачеві при звільненні виплат; частка коштів, яка була виплачена позивачу при звільненні у порівнянні з загальним розміром належних позивачеві при звільненні виплат; частка коштів, яка не була виплачена позивачу при звільненні у порівнянні з загальним розміром належних позивачеві при звільненні виплат. Належить також враховувати приписи чинної редакції статті 117 КЗпП щодо періоду з 19 липня 2022 року, яким законодавець обмежив виплату 6 місяцями, проте без застосування принципу співмірності цієї суми щодо коштів, які роботодавець невчасно сплатив працівникові.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 грудня 2024 року у справі № 440/6856/22 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123601658>

3.2. Про відсутність обов'язку приватного виконавця проводити рецензування звіту про оцінку майна за власною ініціативою

Рецензування звіту про оцінку майна є єдиним законодавчо встановленим способом спростування результатів оцінки майна. Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» не містить обов'язку приватного виконавця здійснювати рецензування звіту про оцінку майна, проведену суб'єктом оціночної діяльності з власної ініціативи.

06 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 15 січня 2024 року та П'ятого апеляційного адміністративного суду від 28 лютого 2024 року у справі № 420/26429/23 за позовом особи до приватного виконавця виконавчого округу Одеської області Носенка Сергія Борисовича, треті особи - Товариство з обмеженою відповідальністю «ДЗК+», ОСОБА_2, ОСОБА_3, про визнання протиправними дій.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що в провадженні приватного виконавця виконавчого округу Одеської області перебуває зведене виконавче провадження щодо стягнення з позивачки грошових коштів, однак вона не погоджується зі звітами про експертну грошову оцінку земельних ділянок оскільки ринкова ціна, визначена оцінювачем, не відповідає дійсній вартості цих земельних ділянок. Відповідач в свою чергу, знаючи про порушення, допущені з боку оцінювача, прийняв зроблені ним висновки про ринкову вартість об'єктів оцінки, та передав на реалізацію майно позивачки за заниженою ціною, ніж реальна їхня вартість, чим порушив її права.

Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили та вказали, що відповідач жодних протиправних дій не вчинив в межах вказаного виконавчого провадження. Рецензування звіту про оцінку майна є законодавчо встановленим способом спростування результатів оцінки, який в межах виконавчого провадження дозволяє швидко та ефективно захистити права боржника. Проте позивачка не скористалася своїм правом на рецензування звітів про незалежну оцінку вартості майна для спростування їх результатів.

Верховний Суд касаційну скаргу залишив без задоволення, рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Виконавець після прийняття рішення про визначення результатів оцінки майна має повідомити про таке рішення сторін виконавчого провадження. Сторони у разі незгоди з оцінкою майна, визначеною виконавцем, можуть подати заперечення щодо такої оцінки чи оскаржити вказане рішення суб'єкта владних повноважень до суду. Після спливу вказаного строку виконавець має право на передачу арештованого майна на реалізацію.

Приватний виконавець двічі надсилав позивачці повідомлення про вартість арештованого майна разом із копіями документів, що підтверджують визначення його вартості, то в силу положення частини п'ятої статті 57 Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження», боржник (позивачка) у виконавчому провадженні вважається ознайомленим з результатами визначення вартості майна, належного до реалізації.

Єдиним законодавчо встановленим способом спростування результатів оцінки є рецензування звіту з оцінки майна. Водночас, Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» не містить обов'язку приватного виконавця здійснювати рецензування звіту про оцінку майна, проведену суб'єктом оціночної діяльності з власної ініціативи.

Оскільки позивачка не подавала приватному виконавцю заперечення проти звіту про оцінку майна та останнім відмовлено у призначенні рецензування такого звіту.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 грудня 2024 року у справі № 420/26429/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123585012>

3.3. Про умови виплати одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби

Якщо особа звільнена з військової служби з підстав, які передбачені Законом України від 25 березня 1992 року № 2232-XII «Про військовий обов'язок і військову службу», а не з підстав передбачених постановою Кабінету Міністрів України, якою затверджено Перелік сімейних обставин та інших поважних причин, що можуть бути підставою для звільнення громадян з військової служби та із служби осіб рядового і начальницького складу від 12 червня 2013 року № 413, то на неї не розповсюджуються положення пункту 2 статті 15 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» в частині виплати одноразової грошової допомоги.

06 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 05 березня 2024 року та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 19 червня 2024 року у справі № 240/12225/23 за позовом особи до військової частини про визнання протиправною бездіяльності, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивачу, якого звільнено з військової служби через сімейні обставини, нараховано одноразову грошову допомогу у розмірі 25% місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби, однак не включено до складу грошового забезпечення, з якого обчислена одноразова грошова допомога при звільненні, грошова компенсація за невикористані дні оплачуваних відпусток, грошова допомога для оздоровлення за 2022 рік та суми додаткової винагороди, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» (далі – Постанова №168).

Суд першої інстанції частково задовольнив позов, зобов'язавши військову частину провести перерахунок і доплату компенсацій за невикористані дні відпусток, але відмовив у задоволенні інших вимог. Апеляційний суд залишив рішення суду першої інстанції без змін. Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що відповідач при нарахуванні та виплаті позивачу одноразової грошової допомоги при звільненні, грошової компенсації за невикористані дні відпусток, грошової допомоги на оздоровлення за 2022 рік, 2023 рік без урахування щомісячної додаткової грошової винагороди, передбаченої Постановою № 168, діяв на підставі та у спосіб,

що передбачені Конституцією та законами України, оскільки до складу грошового забезпечення не включаються винагороди які не мають постійного характеру.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково.

ОЦІНКА СУДУ

Оскільки позивач звільнена з військової служби з підстав, які передбачені Законом України від 25 березня 1992 року № 2232-XII «Про військовий обов'язок і військову службу», а не з підстав передбачених постановою Кабінету Міністрів України, якою затверджено Перелік сімейних обставин та інших поважних причин, що можуть бути підставою для звільнення громадян з військової служби та із служби осіб рядового і начальницького складу від 12 червня 2013 року № 413, то на неї не розповсюджуються положення пункту 2 статті 15 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» в частині виплати одноразової грошової допомоги.

Щодо врахування передбаченою Постановою № 168 щомісячної додаткової винагороди до складу грошового забезпечення, з якого обчислюється компенсація за невикористані дні оплачувальних відпусток, грошової допомоги при звільненні та грошової допомоги для оздоровлення, Суд зазначив, що за своєю правовою природою додаткова винагорода, запроваджена Постановою №168, є додатковим видом грошового забезпечення, яку законодавець відніс до категорії винагород, виплату якої запроваджено під час дії воєнного стану.

За правилами пункту 6 розділу XXIII Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затвердженим наказом Міністерства оборони України 07 червня 2018 року № 260 (далі – Порядок №260) до розміру грошового забезпечення, з якого обчислюється грошова допомога для оздоровлення, не включаються винагороди, незалежно від їхнього виду (щомісячні чи одноразові).

Саме ці положення Порядку № 260 унормували приписи Закону №2011-XII, установивши пряму норму щодо виключення винагороди із категорії складових грошового забезпечення, з суми яких обчислюється розмір грошової допомоги для оздоровлення.

Обчислюючи розмір одноразової грошової допомоги у разі звільнення з військової служби без щомісячної додаткової винагороди, передбаченої Постановою №168, відповідач діяв правомірно. Таким чином, винагороди, передбачені Постановою №168, не входять до розрахунку грошового забезпечення, з якого обчислюється допомога на оздоровлення або одноразові виплати.

Водночас що стосується умов обчислення розміру компенсації за невикористані військовослужбовцем дні оплачуваної відпустки, Верховний Суд констатував, що, на відміну від правил обчислення розміру допомоги для оздоровлення, пункт 6 розділу XXXI Порядку № 260 не містить жодних застережень щодо заборони урахування

винагород до складу грошового забезпечення, з якого обчислюється розмір відповідної компенсації. Навпаки, до такого розрахунку включено щомісячні додаткові види грошового забезпечення, які військовослужбовець отримував за останньою займаною штатною посадою. Відповідач при обчисленні розміру таких виплат (компенсації за невикористані військовослужбовцем дні щорічної основної відпустки), повинен був урахувати суму винагороди, за умови отримання позивачем її перед звільненням.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 грудня 2024 року у справі № 240/12225/23 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123584093>

3.4. Про механізм легалізації перебування осіб без громадянства на території України

Зміни, внесені Законом України від 16 червня 2020 року №693-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання особою без громадянства» до Закону України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», не лише декларують визнання за особою статусу особи без громадянства, але й підтверджують взяття державою зобов'язань щодо забезпечення відповідної адміністративної процедури для оформлення документів, які підтверджують законність перебування та легалізацію таких осіб на території України.

17 грудня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 07 грудня 2022 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 27 червня 2023 року у справі № 640/15163/22 за позовом особи до Кабінету Міністрів України, третя особа: Державна міграційна служба України про визнання протиправною бездіяльності, зобов'язання вчинити дії, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Обґрунтовуючи позов, позивач зазначив, що 06 травня 2022 року Державна міграційна служба України визнала його особою без громадянства, після чого ним подано заяву на отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні. За результатами розгляду цієї заяви позивач отримав відмову, яка була обґрунтована наявністю невиконаного рішення про його примусове повернення до країни походження.

Позивач стверджував, норма підпункту 2 пункту 61 Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною

та знищення посвідки на тимчасове проживання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 року № 322 (далі - Порядок №322) не враховує змін, внесених до Закону України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства (далі – Закон № 3773-VI)», в тому числі змін, внесених до статті 6-1 цього Закону, які передбачали створення можливості для документування осіб, які тривалий час проживають на території України без документів, що посвідчують особу. Таким чином позивач є недокументованою особою, та саме через це він позбавлений можливості виконати рішення про його примусове повернення до країни походження

Суди попередніх інстанцій відмили у задоволенні позовних вимог. Суди мотивували свої рішення тим, що Кабінет Міністрів України не зобов'язаний змінювати Порядок № 322 для включення осіб без громадянства до переліку тих, хто має право на посвідку на тимчасове проживання. Закон № 3773-VI встановлює обов'язок уряду лише щодо організації процедури визнання статусу осіб без громадянства, але не передбачає автоматичного права таких осіб на отримання посвідки. Крім того, перебування позивача на території України без законних підстав виключає можливість видачі посвідки, оскільки це суперечило б нормам чинного законодавства.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив, скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове, яким позов задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

Зміни до Закону № 3773-VI надають гарантоване право особам, які не мають паспортного документа і не можуть його отримати через те, що вони не розглядаються як громадяни будь-якою державою в силу дії її закону, незалежно від їх законності чи незаконності перебування на території України, отримати статус особи без громадянства.

При цьому вказані зміни забезпечують чіткий правовий зв'язок між отриманням такого статусу та правом на оформлення посвідки на тимчасове проживання в Україні. Цей зв'язок закладений в правовій конструкції частини дев'ятнадцятої статті 5 Закону №3773-VI, яка визначає, що факт набуття статусу особи без громадянства є достатньою правовою підставою для оформлення посвідки на тимчасове проживання. Посвідка, у свою чергу, слугує механізмом легалізації перебування таких осіб на території України.

Викладене свідчить, що зміни, внесені Законом України від 16 червня 2020 року №693-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання особою без громадянства» до Закону №3773-VI, не лише декларують визнання за особою статусу особи без громадянства, але й підтверджують взяття державою зобов'язань щодо забезпечення відповідної адміністративної процедури для оформлення документів, які підтверджують законність перебування та легалізацію таких осіб на території України.

Зміни внесені до Закону №3773-VI, створили правові передумови для надання незадокументованим особам, які не визнаються громадянами ані країни походження, ані країни перебування, можливості, незалежно від їх попереднього правового становища, отримати статус особи без громадянства та оформити відповідний документ, який би посвідчив їх особу та статус.

Підпункт 2 пункту 61 Порядку №322 встановлює для осіб без громадянства, які набули такий статус відповідно до частини двадцять другої статті 4 Закону №3773-VI, додаткові умови для отримання посвідки на тимчасове проживання, зокрема щодо дотримання строків перебування в Україні та відсутності рішень про примусове повернення видворення, чи заборону на в'їзд.

Наведене створює ситуацію правової невизначеності, за якої особи, які перебувають в Україні незаконно, без паспортних документів, і не можуть їх отримати, оскільки не розглядаються як громадяни будь-якою державою в силу дії її закону, але вже визнані особами без громадянства, не можуть засвідчити свій статус та законність перебування на території України шляхом отримання посвідки на тимчасове проживання. Це відбувається через дію невиконаного рішення уповноваженого державного органу про примусове повернення такої особи до країни походження, примусове видворення або заборону в'їзду, що регулюється підпунктом 2 пункту 61 Порядку №322.

Зазначена недосконалість законодавчого регулювання спірних правовідносин на рівні підзаконного нормативно-правового акта не повинна впливати на можливість реалізації прав осіб без громадянства, гарантованих змінами, внесеними Законом №693-IX до Закону №3773-VI, зокрема права на документування та легалізацію перебування на території України.

Закон №3773-VI не містить підстав відмови у видачі посвідки на тимчасове проживання, а Порядок №322, як нормативно-правовий акт, який прийнятий для виконання цього Закону, не може звужувати чи змінювати права, передбачені законом, адже з прийняттям змін, Закон №3773-VI надав можливість звертатися шляхом процедури визнання осіб без громадянства особам незалежно від законності чи не законності перебування на території України.

З огляду на викладене, між оскаржуваним положенням Порядку №322 та нормами Закону №3773-VI існують юридичні невідповідності в частині обсягу прав осіб без громадянства на отримання посвідки на тимчасове проживання.

У зв'язку з наведеним, наявні правові підстави для зобов'язання відповідача привести підпункт 2 пункту 61 Порядку №322 у відповідність до Закону №3773-VI зі змінами, внесеними Законом №693-IX, передбачивши виключення у застосуванні підпункту 2 пункту 61 цього Порядку для визнаних відповідно до статті 6-1 Закону №3773-VI осіб без громадянства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 грудня 2024 року у справі № 640/15163/22 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123869375>

IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ

4.1. Про неоскаржуваність у суді розпорядження голови місцевої ради про зупинення дії рішення

Суд закриває провадження в справі, предметом розгляду в якій є розпорядження голови ради, ухвалене в порядку реалізації повноважень, визначених частиною четвертою статті 59 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», оскільки право голови місцевої ради щодо зупинення дії рішення відповідної ради шляхом видання відповідних зауважень належить до його виключних дискреційних повноважень, а тому ці розпорядження не є рішеннями суб'єкта владних повноважень у розумінні статті 19 КАС України, вони не зумовлюють виникнення будь-яких прав і обов'язків, а відтак і їх порушення, у зв'язку із чим позовні вимоги про визнання протиправними та скасування таких рішень голови не підлягають судовому розгляду, зокрема в порядку адміністративного судочинства.

20 грудня 2024 року Верховний Суд у складі суддів об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу Миколаївського міського голови на рішення Миколаївського окружного адміністративного суду від 04 липня 2019 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 22 січня 2020 року у справі № 400/1117/19 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Кристімас» до Миколаївського міського голови про визнання протиправним та скасування розпорядження.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Позивач звернувся до суду з позовом до міського голови про визнання протиправним та скасування розпорядження «Про зупинення дії рішення Миколаївської міської ради від 19.10.2018 № 42/299 «Про надання дозволу на виготовлення технічної документації із землеустрою суб'єкту господарювання в Інгульському районі м. Миколаєва». Він не погодився із зауваженнями міського голови на зазначене рішення міської ради.

Миколаївський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою П'ятого апеляційного адміністративного суду, позов задовольнив, визнав протиправним та скасував розпорядження голови ради.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував та закрити провадження у справі.

ОЦІНКА СУДУ

Колегія суддів звернула увагу, що на вирішення об'єднаної палати КАС було поставлено питання про те, яку ж процесуальну дію має вчинити суд за результатами розгляду справи, предметом якої є рішення міського голови, прийняте ним у порядку реалізації повноважень, визначених частиною четвертою статті 59 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Закон № 280/97-ВР).

Відповідно до усталеної практики Верховного Суду у подібних правовідносинах зауваження міського голови та розпорядження про зупинення рішення відповідної ради не можуть бути предметом судового оскарження, оскільки належать до виключних повноважень сільського голови, а їх обґрунтованість перевіряється радою шляхом повторного розгляду зупиненого рішення. Отже, оскаржуване позивачем рішення не створює для нього жодних правових наслідків, тому не може порушувати прав, свобод або законних інтересів позивача.

Об'єднана палата виходила з того, що гарантоване статтею 55 Конституції України й конкретизоване в законах України право на судовий захист передбачає можливість звернення до суду за захистом порушеного права, але вимагає, щоб порушення, про яке стверджує позивач, було обґрунтованим. Таке порушення прав має бути реальним, стосуватися індивідуально виражених прав або інтересів особи, яка стверджує про їх порушення. При цьому адміністративний суд під час розгляду справи повинен встановити факт або обставини, які б свідчили про порушення прав, свобод чи інтересів позивача з боку відповідача – суб'єкта владних повноважень, створення перешкод для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод позивача. Відсутність порушення суб'єктивних прав особи, навіть у разі, коли рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень містять ознаки протиправності, унеможлиблює досягнення завдань адміністративного судочинства.

Розгляд адміністративної справи судом можливий лише за умови встановлення факту порушеного права. Відсутність же порушеного права особи є підставою для відмови у прийнятті до розгляду позовної заяви, та унеможлиблює розгляд судом справи по суті позовних вимог, за результатами з'ясування судом обставин, на які позивач посилається як на підставу своїх позовних вимог. Відсутність спору, у свою чергу, виключає можливість звернення до суду, оскільки відсутнє право, що підлягає судовому захисту. Такі вимоги не підлягають розгляду як в порядку адміністративного судочинства, так і взагалі не підлягають судовому розгляду.

Таким чином, Верховний Суд дійшов висновку про те, що у спірних правовідносинах відсутнє як порушене право позивача, так і взагалі спір між сторонами, оскільки позовні вимоги, заявлені позивачем, стосуються рішення міського голови, прийняття якого є дискреційними повноваженнями відповідача,

а обґрунтованість такого перевіряється радою шляхом повторного розгляду зупиненого рішення.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 20 грудня 2024 року у справі № 400/1117/19 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123946114>

4.2. Про застосування частини четвертої статті 7 КАС України до правовідносин, які виникли до ухвалення Конституційним Судом України рішення про визнання положень закону неконституційними

На будь-якій стадії судового процесу у випадку, якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції, він не застосовує такий закон чи інший правовий акт, зокрема й до правовідносин, які виникли до ухвалення рішення Конституційного Суду України, яким положення закону визнані неконституційними, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії, оскільки принцип прямого (безпосереднього) застосування Конституції у поєднанні з принципом її верховенства над іншими правовими актами неминуче передбачає повноваження судів відмовитись від застосування будь-якого правового акта, який вони визначають таким, що суперечить Конституції України. Суди застосовують процесуальний механізм, передбачений частиною четвертою статті 7 КАС України, зокрема й у випадку, коли Конституційним Судом України сформульовано юридичну позицію щодо положення закону, яке підлягало застосуванню на час виникнення відповідних правовідносин.

10 грудня 2024 року Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду розглянув касаційну скаргу особи на рішення Житомирського окружного адміністративного суду 13 жовтня 2021 року та постанову Сьомого апеляційного адміністративного суду від 25 травня 2022 року у справі № 240/19209/21 за позовом особи до Міністерства оборони України про визнання протиправним та скасування рішення, зобов'язання вчинити дії.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

У цій справі позивач оскаржив рішення комісії Міноборони з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум, про відмову у призначенні одноразової грошової допомоги з посиланням на пункт 4 статті 16-3 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та їх сімей» (далі – Закон № 2011-XII) та пункт 8 Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 року № 975 (далі - Порядок № 975), оскільки йому вищу групу

інвалідності встановлено понад дворічний строк після первинного огляду й встановлення групи інвалідності.

Житомирський окружний адміністративний суд рішенням, залишеним без змін постановою Сьомого апеляційного адміністративного суду, відмовив у задоволенні позову. Суди виходили з того, що між первинним оглядом та встановленням позивачу III групи інвалідності (18 червня 2018 року) та повторним оглядом, за наслідками якого було встановлено II групу інвалідності (18 березня 2021 року), минуло понад два роки та відповідно до пункту 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII позивач не має права на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, рішення судів першої та апеляційної інстанції скасував та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив частково.

ОЦІНКА СУДУ

У цій справі вирішувалося, зокрема питання щодо застосування положень частини четвертої статті 7 КАС України до положень пункту 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII, які за Рішенням Конституційного Суду України від 06 квітня 2022 року № 1-р(II)/2022 (далі – Рішення КСУ № 1-р(II)/2022) визнано неконституційними, до правовідносин, які виникли до ухвалення цього рішення.

З огляду на принцип верховенства права (відсутність дискримінації і рівність перед законом) й визначені у частинах третій та четвертій статті 7 КАС України правила, до спірних правовідносин застосовуються приписи статей 3, 8, 17, 46 Конституції України щодо соціального захисту військовослужбовців як норми прямої дії з урахуванням наданої МСЕК оцінки стану здоров'я кожної особи, яка отримала поранення (контузію, травму або каліцтво) під час виконання обов'язків військової служби або внаслідок захворювання, пов'язаного з виконанням нею обов'язків військової служби.

Установлені пунктом 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII обмеження щодо виплати одноразової грошової допомоги у більшому розмірі за умови встановлення вищої групи інвалідності (або більшого відсотка втрати працездатності) лише протягом двох років, на думку судової палати, суперечать Конституції України з моменту встановлення такого обмеження.

Верховний Суд виснував про необхідність застосування вказаних норм у подібних правовідносинах у такий спосіб:

1) на будь-якій стадії судового процесу у випадку, якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції, він не застосовує такий закон чи інший правовий акт, зокрема й до правовідносин, які виникли до ухвалення рішення Конституційного Суду України, яким положення закону визнані неконституційними, а застосовує норми Конституції України як норми

прямої дії, оскільки принцип прямого (безпосереднього) застосування Конституції у поєднанні з принципом її верховенства над іншими правовими актами неминуче передбачає повноваження судів відмовитись від застосування будь-якого правового акта, який вони визначають таким, що суперечить Конституції України;

2) суди застосовують процесуальний механізм, передбачений частиною четвертою статті 7 КАС України, зокрема й у випадку, коли Конституційним Судом України сформульовано юридичну позицію щодо положення закону, яке підлягало застосуванню на час виникнення відповідних правовідносин;

3) установлені пунктом 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII обмеження щодо виплати одноразової грошової допомоги в більшому розмірі за умови встановлення вищої групи інвалідності (або більшого відсотка втрати працездатності) лише протягом двох років суперечать Конституції України, а тому для вирішення цього спору підлягає застосуванню частина перша статті 46 Конституції України у взаємозв'язку з частиною п'ятою її статті 17 як норми прямої дії з урахуванням юридичної позиції Конституційного Суду України, сформульованої у Рішенні від 06.04.2022 №1-р(II)/2022.

Таким чином, судова палата дійшла висновку про те, що частина четверта статті 16-3 Закону № 2011-XII щодо визначення підстав для відмови у призначенні одноразової грошової допомоги, як то сплив дворічного строку у разі зміни групи інвалідності після первинного її встановлення, до спірних правовідносин не застосовується, відтак відповідач, відмовляючи позивачу у призначенні одноразової грошової допомоги з посиланням на пункт 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII та пункт 8 Порядку № 975 у зв'язку із тим, що заявнику групу інвалідності змінено після спливу двох років з дня виставлення первинної групи інвалідності, діяв всупереч принципу верховенства права (дотримання прав людини, відсутність дискримінації і рівність перед законом), не на підставі та не у спосіб, що передбачені Конституцією України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 грудня 2024 року у справі № 240/19209/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123697450>

Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за грудень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного адміністративного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду; управління забезпечення роботи судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів секретаріату Касаційного адміністративного суду. Київ, 2025. – 36 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua